

PETRU PONI - PERSONALITATE REPREZENTATIVA A INVATAMANTULUI UNIVERSITAR ROMANESC DE CHIMIE

Monica Nănescu , dr.ing.
Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași

Abstract: *Petru Poni was an important reformer of Romanian education, who worked in the late 19th century early 20th century . He belonged to a generation of scientists who assumed his responsibilities for the science, but also in the sensitive area of national interest in education. This paper brings into focus through evidence taken from books, reviews, correspondence and photographs, the teacher personality which led the discipline of chemistry at the "Alexandru Ioan Cuza" University Iasi, between 1878-1925, he being considered today, rightly, one of the founders of chemistry higher education in our country.*

Istoria științei, ca parte componentă a istoriei culturii, se rezumă nu doar la menționarea evoluției cunoașterii în diferite domenii din perspectivă diacronică, ci și la personalitățile care au contribuit meritoriu la dezvoltarea acesteia.

Incursiunile programate în acest domeniu ne conduc deseori la constatarea că, din timp în timp, apar în lumea științifică tineri dotați nu doar cu forță intelectuală remarcabilă, ci și cu o personalitate aparte, îmbinând ambiția de a accede la recunoașterea în plan uman cu altruismul marilor măestri ai gândirii universale.

Unul dintre acești entuziaști a fost Petru Poni, eminent reprezentant al școlii de chimie românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea începutul secolului al XX-lea. Evocarea personalității sale atât de complexe presupune menționarea contextului cultural și științific în care s-a format și evoluat, dar mai ales reliefa, prin mărturiile muzeografice, a rolului pe care l-a avut atât ca întemeietor de școală superioară, cât și ca cercetător în domeniul chimiei din țara noastră.

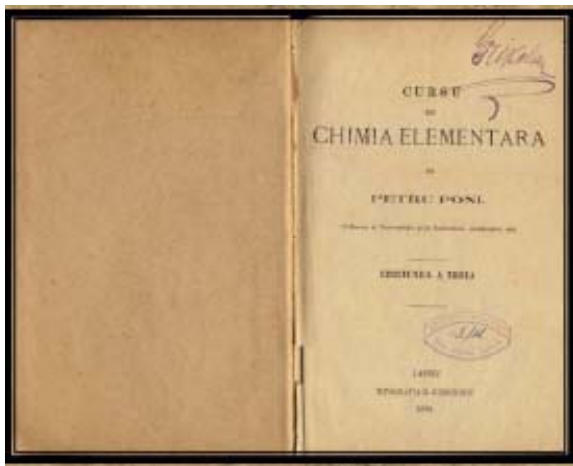
Pe drumurile neclar trasate ale științei vremurilor sale, Petru Poni a pornit din satul Secărești, comuna Cucuteni – Iași, unde s-a născut la 4 ianuarie 1841. După absolvirea Școlii primare la Târgu Frumos, se înscrie în 1852 la Academia Mihăileană și apoi la Universitatea din Iași, unde frecventează un timp cursurile Facultății de drept și litere. Studiile în specialitatea fizică și chimie le face, începând din 1859, la Sorbona, unde pleacă ca bursier al statului în timpul Unirii Principatelor. Formarea sa ca profesor și educator s-a datorat unor nume cu mare rezonanță, pe plan european, în domeniul chimiei, precum: Louis Sainte Claire Deville (chimist anorganician), Marcellin Berthelot (a sintetizat primii compuși organici din substanțe anorganice), Adolphe Wurtz (a introdus teoria atomica pentru a explica structura compușilor chimici)¹.

Întors în țară licențiat în chimie este numit, în 1866, profesor la Liceul Național și la Școala Militară. Cu acest prilej, Petru Poni publică în 1869 primul manual de chimie din țară, iar în 1874 pe cel de fizică.

Începând din 1876, după căsătoria cu poeta Matilda Cugler, locuiește

---

¹ Wurtz, Charles Adolphe, *New International Encyclopedia*, 1905.

Petru Poni , Cursu de chimia elementară,
ediția a III-a, Iași, 1879.

pe strada „Mihail Kogălniceanu”, în apropierea caselor lui Titu Maiorescu, Calistrat Hogaș, Alexandru Phillipide, George Topârceanu și Ionel Teodoreanu. Imobilul a fost ridicat în 1839, de către mitropolitul Veniamin Costache și are o reverberație culturală deosebită. Mihai Eminescu, Veronica Micle, Titu Maiorescu, Ion Slavici, A.D.Xenopol, Ion Creangă sunt doar câteva dintre personalitățile culturii noastre naționale care au fost oaspeți frecvenți ai acestei case. Astfel, în 1874, când Eminescu fusese

numit bibliotecar și îl vizitează pe Ion Slavici la Iași, participă împreună la ședințele „Junimii” și la lecturile literare din casa familiei Poni. Este interesant de semnalat faptul că, în anii grei ai primului război mondial, această casă a găzduit valoroasele colecții ale Bibliotecii Academiei Române, iar din 1930 a locuit aici și academicianul Radu Cernătescu.

Parcul casei, cu foișorul său, constituia locul predilect dedicat „plimbărilor academice” și al „reveriei poetice”² la care participau Mihai Eminescu, Veronica Micle, Matilda Cugler-Poni, Ion Slavici, A.D.Xenopol, Nicolae Iorga, Ion Ionescu de la Brad ș.a.

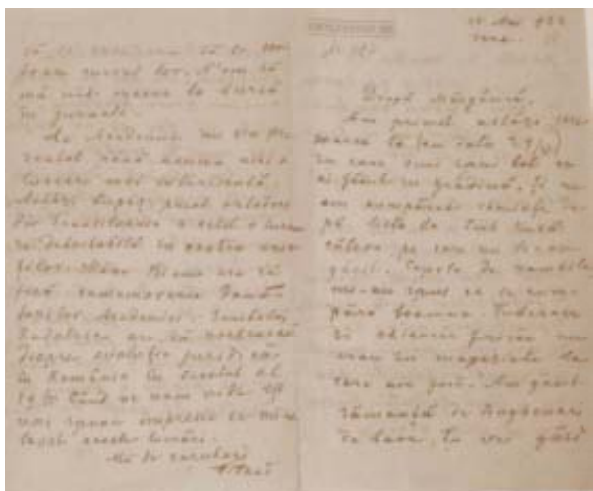

Familia Poni, alături de prieteni, în parcul casei
(1920).

Fire enciclopedică, chimistul Petru Poni a avut preocupări pentru literatură, artă, muzică ș.a., pe care le-a transmis și urmașilor săi. Aceste preocupări au fost împărtășite și întregite de o parteneră de viață distinsă, sensibilă și talentată – poeta Matilda Cugler Poni.

² Cugler- Poni, Matilda *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Ion Nută, Editura Junimea Iasi, 1971, p.6

Între anii 1878 și 1911, Petru Poni este numit profesor la Universitatea din Iași, urmându-i lui Ștefan Micle la catedra de chimie. În 1883 înființează primul laborator de chimie anorganică pe care, în 1897, îl transferă în noua clădire a universității, unde susține și primul curs de chimie din țară însoțit de experiențe de laborator. În perioada 1878 – 1888 activează ca profesor de chimie și la Facultatea de medicină³.

Scrisoare adresată de către Petru Poni fiicei sale, Margareta (31 Mai 1922)

denumește broștenită⁴. Studiile în acest domeniu, care însumează peste 28 de ani de muncă neîntreruptă, s-au concretizat prin publicarea în anul 1900, în Analele Academiei Române, a lucrării de referință în domeniu, intitulată „Fapte pentru a servi la descrierea mineralogică a României”. Importanța acestei lucrări o relevă însuși Poni, precizând: „*Studiul acestor minerale, precum și cel al rocilor în care se găsesc, prezintă pe lângă importanța lor științifică ce o au în general aceste cercetări și un interes cu totul practic. În adevăr, parte din aceste minerale conțin mai multe metale utile ca arama, fierul, magneziul; cunoscând natura lor, condițiile în care se găsesc în sânul pământului, am putea spera ca ele să fie cândva extrase și să servească astfel, prin înființarea industriilor metalurgice, la mărirea avuției noastre naționale*”. Douăzeci de ani mai târziu, Petru Poni oferă învățământului de specialitate, monografia „*Studii asupra*

Referitor la activitatea științifică, Petru Poni își îndreaptă atenția, începând din anul 1880, asupra mineralelor din masivul cristalin de la Broșteni - unde descoperă mineralul (manganit de mangan, fier și calciu), pe care îl

Petru Poni în Laboratorul de chimie minerală de la Iași (1918).

³ Simionescu, C., Calistru C., *Petru Poni*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957

⁴ Buțureanu, Vasile, *Ann.Sc..Univ.Iassy*, 7, 1912, p.185.

mineralele din România”, lucrare ce cuprinde rezultatele cercetării și catalogării a optzeci de minerale, printre care se numără badenita (arsenio-bismutură de Co, Ni și Fe), descoperită de autor în anul 1900. Pentru fiecare caz în parte, renumitul chimist a precizat formulele de structură, forma de cristalizare și arealele de identificare geologică⁵.

Rezultatele studiului „*Observațiuni meteorologice făcute la Iași în anii 1879 și 1880*”, publicat în anul 1882, în *Analele Academiei Române*, l-au îndreptățit pe directorul Institutului meteorologic din acea perioadă, Ștefan Hepites, să-l considere pe Petru Poni drept un „premergător al climatologiei române”⁶. Cercetările întreprinse de Petru Poni asupra compoziției chimice a petrolului din România constituie una dintre cele mai valoroase opere științifice naționale, mai ales că tehnica folosită și aparatura a fost imaginată adesea de autor. Lucrarea fundamentală „*Cercetări asupra compoziției chimice a petrolurilor române*”, publicată de Petru Poni în revista „*Analele Academiei Române*” (1900), l-a îndreptățit pe Constantin Istrati să afirme: „*Studiul petrolului l-a înscris pe veci în istoria științei românești*”⁷, iar oamenii de știință ruși concretizează apreciativ rezultatele obținute de chimistul român, conferindu-i diploma de membru al Societății de Științe Naturale de la Moscova (1909).

În 1890, Petru Poni a contribuit la înființarea, împreună cu dr. C. I. Istrati, E. Bacaloglu, G. Cobălcescu, Al. O. Saligny, a Societății de fizică din care se constituie mai târziu Societatea Română de Științe. Petru Poni este profesorul care conduce prima teză de doctorat în științe din țară, susținută de Nicolae Costăchescu în anul 1905⁸.

A avut o însemnată contribuție la dezvoltarea vieții științifice. A fost întemeietor și președinte al Societății de Științe din Iași (1900-1925), a participat la reorganizarea vechii Societăți de Medici și Naturaliști din Iași și a fondat prima revistă universitară ieșeană de circulație europeană, intitulată „*Annalles Scientifiques de l'Université de Jassy*”.

Petru Poni a îndeplinit funcția de Ministru al Instrucțiunii Publice, în mai multe rânduri: în 1891, 1910, 1895-1896, prilej cu care participă la elaborarea a

⁵ Nănescu, Monica *Petru Poni*, Repere emblematice, Cucuteni- 5000 Redivivus. Științe exacte și mai puțin exacte, Chișinău, 2008, pag.87.

⁶ Simionescu Cristofor, Petrovanu, Magda, *Figuri de chimiști ieșeni*, Editura Didactică și Pedagogică București, 1964, pag. 41.

⁷ Ibidem , pag. 42

⁸ Nicolae Costăchescu, *Gazurile cuprinse în sare și-n vulcanii de glod din România -Teza de doctorat*, Iași, 1905

Diploma de membru al Societății de Științe Naturale de la Moscova, 1909.

răzeșilor”(1921)¹⁰, o amplă monografie a situației defavorabile a țăranilor din Moldova, lucrare de referință care a pregătit drumul reformei agrare.

La 15 septembrie 1881, profesorul Petru Poni a fost numit, de către Ministrul Agriculturii, șef de birou pentru analize chimice la Vama Iași, iar ulterior în 1907 este nominalizat, prin Decret Regal, ca membru al Consiliului Superior al Agriculturii și apoi președinte al acestui for instituțional în perioada 1908-1913. În această calitate, a organizat expozițiile agricole și de economie casnică organizate la Chișinău, în 1921 și la Iași în 1923¹¹.

Pentru meritele sale deosebite, Petru Poni a fost ales în 1879, membru al Academiei Române și președinte al acestei instituții între anii (1898-1901), 1916 și (1918-1923)¹².

Deosebit de semnificativ este faptul că în anul 1902¹³ i s-a conferit diploma de membru al Legiunii de Onoare, ca o recunoaștere a contribuției deosebite aduse la organizarea Expoziției Universale de la Paris, unde a fost desemnat Comisar general din partea României. Litografia, executată pe hârtie tonată, cuprinde 647 de membri: la numărul nr.285 este semnalată, în medalion, calitatea lui Petru Poni de membru al

două proiecte importante de lege privind organizarea învățământului primar rural și contribuie la înființarea Casei Școalelor⁹. În 1895 este ales președintele „Societății pentru învățătura poporului”. Primul Congres al „Asociației pentru răspândirea și înaintarea științelor” îl conduce în 1902.

Preocupările în domeniul istoriei s-au concretizat prin publicarea lucrării „Statistica

Diploma de Membru al Legiunii de Onoare (1902).

⁹ Poni, Petru, *Proiect de lege asupra Instrucțiunii Publice*, Iași, 1891

¹⁰ Poni, Petru, *Statistica răzeșilor*, Editura Cartea Românească: Pavel Suru, București, 1921

¹¹ Lixandru, Gh., *Biografia neretușate*, Editura „Ion Ionescu de la Brad”, Iași, 2007, pag.24

¹² Ibidem, pag. 25

¹³ Alexandru, D., *Petru Poni*, București, 1958.

acestei prestigioase distincții franceze, înființată în anul 1802, de către împăratul Napoleon Bonaparte.

Pentru întreaga activitate științifică a fost distins cu numeroase ordine și medalii printre care amintim: Ordinul „Carol I”, Ordinul „Sf. Sava”, Ordinul Național Francez „Legiunea de Onoare”, Ordinul „Franz Josef” ș.a.. A format o serie de discipoli care au continuat, la Universitatea „Al.Ioan Cuza”, să ducă mai departe activitatea de cercetare în domeniul chimiei, mulți dintre ei devenind fondatori de școală superioară în specialitățile: chimie organică, chimie fizică, chimie anorganică, chimie analitică, chimia pielii ș.a.

Petru Poni s-a stins din viață la 2 aprilie 1925, lăsând posterității o bogată și importantă operă științifică care i-a îndreptățit pe urmași, să-i confere numele Institutului de chimie macromoleculară din Iași (1949).

Ordinul „Carol I”,
gradul Mare Cruce, 1902

Ordinul „Sfântul Sava”,
gradul Comandor, Serbia,
1892

Ordinul „Legiunea de de
Onoare” 1900

Închei această succintă prezentare concluzionând că marii oameni care s-au remarcat în diferite domenii ale vieții unei națiuni, printre care se evidențiază și chimistul Petru Poni, trebuie să fie cunoscuți de generațiile tinere, să le fie respectată moștenirea și memoria prin readucerea frecventă în actualitate - cu reverență și recunoștință pentru contribuția meritorie pe care au adus-o la dezvoltarea învățământului și a cercetării științifice din țara noastră.